

Çatışma Döneminden Barışa Dönük Süreçlere Geçiş Olanakları

Barış inşasında başarılı bir yönetime ihtiyaç vardır. Çatışma dönemlerinde bile düşmanı insan olmaktan çıkarmamak, şeytanlaştırmamak gerekiyor

Prof. Dr. Sevtap Yokuş / Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi

Çatışma çözümü dönemlerinden çatışmalara dönüldüğünde, aynı zamanda tekrar çözüm dönemlerine dönüş için arayışlar da artar. Bu arayışın özünde, “hangi koşullar var olmalı ki çözüme doğru hareket olabilsin” sorusu vardır. Zor zamanlar, kendi içinde fırsatları da barındırır. Düşünme ve fikir yürütme fırsatı doğar. Bu dönem, bir sonraki dönem için bir hazırlık dönemine dönüştürülebilir. Stratejik amaç ya da vizyon için çalışmalar yapılabilir. Bu süreçte ayrıca farklı ittifaklar ve küçük inisiyatifler oluşabilir.

Çatışmaların müzakere yoluyla çözümünü konusunda anlaşmaya varmak sadece bir başlangıçtır. Çoğunlukla çatışmalara geri dönülmektedir. Bunun önemli bir nedeni, ilk anlaşmayla sorunun çözüldüğüne

inanmaktır. Gerçek bir barış anlaşması için ayrıca çaba göstermek gereklidir. Eldeki araçlar doğru değerlendirilmelidir. Ateşkes sadece bir araçtır. Yaratılan siyasi alanın barışa doğru eylemlerle doldurulması gerekir.

Filipinler deneyiminde, barış sürecinden çatışmalara dönülmesinde hukuksal alt yapının olmaması önemli bir etken olmuştur. Anlaşmanın hukuksal olmadığı yönündeki davalar, Filipinler Yüksek Mahkemesinin anlaşmanın uygulanmasını önlemesi, anlaşmanın başarısızlığının nedeni olarak görülmüştür. Bu nedenle, akamete uğrayan anlaşmanın yapılacak yeni bir anlaşma için başlangıç olması önemli hale gelmiş ve yeni anlaşma siyasal ve hukuksal bir prosedür öngörmüştür. Böylece yeni sürecin sigortası oluşturulmuştur.

Çatışmalara geri dönülen dönemlerde

tekrar çözüme dönme arayışları sürerken farklı deneyimlerden çıkarılan bazı derslerin hatırdan tutulması zorunludur.

Çatışma dönemlerinde ve güvensizlik ortamında, çözüm sürecine evrilme olanakları aranırken karşılanmayacak koşullar dayatılmamalıdır. Barışa dönük süreç yeniden başlatılacaksa yeni bir yol haritası gereklidir. Yeni bir başlangıç hukuksal olmalıdır, güven için de bu gerekir. Hukuksal adımlar insan haklarına uyulması gereği vurgusunu içerir nitelikte olmalıdır. Yönetişim reformları, ekonomik reformlara girilmesi, muhaliflerin reformlar üzerinden desteğe zorlanması iyi bir yol olabilir. Demokratikleşmenin başlı başına önemli bir adım olduğu açıktır. Doğru momenti oluşturmak için çaba süreklilik taşımalı. Doğru zaman geldiğinde her şey hazır olmalı. Liderlerin yaşlanıyor olması, sonraki nesillerin çok daha şiddetli çatışabileceği olasılığıyla sonraki nesle bırakılamayacağı düşüncesi bile çözümü hızlandıran bir etken olabilir.

Barış inşasında başarılı bir yönetime ihtiyaç vardır. Çatışma dönemlerinde bile düşmanı insan olmaktan çıkarmamak, şeytanlaştırmamak gerekiyor.

Çözüme dönüş olanaklarını yaratabilmek, “kırmızı çizgileri” öne çıkaran konulara girilmemesini de gerektirir. Kazan kazan çözümü olanaklarını aramak iyi bir yoldur. Bu konuda da dürüst ve net olunmalıdır. Sorunlarla ilgili sondan başlayarak ilerlemek gerekir. Çatışmanın sonlandırılmasından, çatışmaya neden olan koşulların ortadan kaldırılmasına doğru bir yol

Moro İslami Kurtuluş Cephesi ile hükümet arasındaki barış görüşmeleri sırasında, Müslüman direnişçilerin kalelerinden olan Filipinlerin güneyindeki Pikit adlı boşaltılmış bir köyde güvenlik güçleri devriye geziyor.

izlemek doğru olur. Çatışmaların sürdürülmesi ve siyasi sürecin yokluğu umutsuzluğa da neden olur. Çatışma dönemlerinde aynı zamanda müzakere ihtiyacı daha fazla hissedilir. Dolayısıyla, çatışma dönemlerinde bile sürecin raydan çıkmaması için terör yokmuş gibi müzakereler bir şekilde sürdürülmelidir.

Müzakereleri önleyecek kördüğümler oluştuğunda, bu durum, bir kanal bulunarak aşılabılır. Kördüğümleri çözenin birçok yolu vardır, gizli görüşmeler bu noktada çok yardımcı olabilir.

Doğru anı beklemek önemlidir. Güney Afrika deneyiminde beş yıldan fazla bir zaman sürecin başlatılması için beklenmiş. Süreç gizli başlamış, bu yolla ortak bir niyet oluşmuş, ancak ardından müzakereler zamana yayılmış. Müzakereler başladığında Güney Afrika Hükümetinin müzakere yürütmeye ilişkin hiçbir deneyimi olmadığı dikkate alınarak, deneyimlerden yararlanmanın önemi vurgulanmaktadır.

Çatışmadan müzakereye geçişte güven artırıcı önlemler almak gereklidir. Özellikle güçlü taraf iyi davranmalıdır. Adımlar küçük olabilir ama diğer tarafa güven verir. Bu koşullarda, samimiyet ve iyi niyet önemlidir. Ancak yapılabilir olanı karşı taraftan istemek ve sonuna kadar üzerinde anlaşma olmasa da bunların bir ölçüde de olsa yerine getirilmesi bir samimiyet testi olabilir.

Müzakere süreçlerinde, çatışmanın nedenleri konusunda dürüst olmaya ihtiyaç vardır. Bazı örneklerde, küçük bir takım sorunları çözüme kavuşturmak yerine, çatışmaya yönelmek tercih edilmektedir. Tarafların kim olduğu konusunda net olunmalı, barışın tesisinin gerçek anlamda düşman taraflarla olacağı, barışı bozacaklarla anlaşma gereği unutulmamalıdır.

Müzakere süreçlerinde, güven oluşturma önlemleri ihmal edilmemelidir. Bu süreçte bir taraftan kamuoyu da hazırlanmalıdır. Taraflar, nihai durum üzerine uzlaşabilmeli ve bir yol haritası oluşturabilmelidir.

Filipinler'de çatışmadan tekrar müzakere sürecine geçişte, Hükümetin, suç

karışmayan liderlerle görüşme olanakları sağlanmış, iki taraf da muhataplarını reddetmemiş, açıkça görüşülmesi gereken taraflar zikredilmiş. Taraflar tek yolun müzakere olduğunu deklare etmişler. Güvenlik ve bilgi paylaşımıyla ilgili yapılar inşa edilmiş ve mevcut iletişim kanalları korunmuş. Kolaylaştırıcıları ve üçüncü tarafı her iki taraf da kabul etmiş. Yeni dönemde arabuluculuğun mimarisi değiştirilmiş, seçilen yeni arabulucular güven tesisini sağlamış. (Gerçekten Filipinler örneği aynı zamanda iyi bir arabuluculuk örneğidir.) Her iki tarafın kendi taraftarlarını ikna sürecinde, "yeniden müzakere ediyoruz çünkü yeni durumlar oluştu" vurgusu öne çıkmış. Sadece güvenlik değil, yönetim bağlamında da yerelde yeni izleme ve gözetim ekipleri oluşturulmuş. Yeni bir anlaşmanın hukuka uygunluğu için gerekirse anayasa

Çatışmalara geri dönülen dönemlerde tekrar çözüme dönme arayışları sürerken farklı deneyimlerden çıkarılan bazı derslerin hatırlanması zorunludur

değişikliği öngörülmüş. Yetki devri konusunda sürekli bir müzakere sağlanmış. Filipinler örneğinde barış, parça parça ve aşamalı inşa edilmiş. Sivil toplum bu konuda örgütlenmiş, kamuoyu referandumuna hazırlanmış, kadınların barış sürecinde doğrudan rol alması sağlanmış. Arabuluculuk ve kolaylaştırıcılar, hukuksal sürecin öne çıkması, sivil toplumun ve kadınların süreçteki aktif rolü ve yetki devri konuları Filipin deneyiminin öne çıkan unsurları olarak belirtilebilir.

Güney Afrika deneyiminde, müzakerelerin başını sivil örgütlenmeler çekmiştir. İş dünyasından liderler, dini liderler önemli roller oynamışlardır. Barış fikrinin tabana yayılması oldukça önemsenmiş. Anayasal çözüm, Güney Afrika için öncelikli bir yol olmuş. Tek bir metne ulaşma çabası öne çıkmış. Farklı kesimlerin yararları ortaya çıkarılmış. Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu Anayasa yürürlüğe girdikten sonra oluşmuş ve böylece geleceğe dönük anlaşma

sağlanarak, geçmişe dönülebilmiş.

Çatışmalar genel olarak, saf şekilde bir tarafın zaferi, diğer tarafın yenilgiyle sonuçlanmaz. Bunu çeşitli deneyimler göstermektedir.

Nihai anlaşmaya varma yönünde yaratıcı olmak gerekir. Farklı araçlar geliştirilmez. Örneğin, kısa süre içinde çözülemeyen sorunlara takılı kalmayıp başka bir zamana ya da sürece ertelemek; pazarlık paketi oluşturarak, birden fazla konuyu bir pakete yerleştirip değişken temelde tavizler verebilmek; tavizleri yenilgi olarak görmemek, bir kazanım olarak sunmak; tavizler üzerine anayasal ilkeleri belirlemek, müzakere süreçlerinde kullanılabilecek bazı yöntemler olarak belirtilebilir.

Farklı ülke deneyimlerinden çıkarılabilecek derslerin bilinmesi, farklı süreçlerde doğru yöntemlerin geliştirilmesi bakımın-

dan oldukça önemlidir. Bununla birlikte özgün yöntemler geliştirmek de şarttır. Elbette her çatışma örneği kendine özgüdür. Dolayısıyla, barışın inşasında kullanılacak yöntemleri somut örnekte doğru belirlemek gerekir ■

NOT: Yazı, farklı ülke deneyimlerinde rol almış uzmanların konuşmalarını içeren, *Democratic Progress Institute (DPI) tarafından düzenlenmiş olan "Lessons Learnt From International Experiences of Conflict Resolution"* başlıklı 29 Eylül 2018 Ankara Toplantısı notlarından derlenmiştir.

Konuşmacılar: Sir Kieran Prendergast (Former UN Under-Secretary & Former British Ambassador to Turkey); David Gorman (Eurasia Director, Centre for Humanitarian Dialogue), Teresita Quintos Deles (Former Presidential Advisor on the Philippines Peace Process); Roelf Meyer (Former Chief Negotiator for the South African Government).